

POSTANOWIENIE

Dnia 23 lipca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Tomasz Szanciło (sprawozdawca)

SSN Kamil Zaradkiewicz

w sprawie z powództwa D. S.

przeciwko A. C.

o ochronę dóbr osobistych,

na skutek skargi powódki o wznowienie postępowania

zakończonych wyrokiem Sądu Apelacyjnego w [...]. z dnia 15 marca 2017 r.

w sprawie, sygn. akt [...]

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 23 lipca 2020 r.,

zażalenia powódki na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...].

z dnia 6 marca 2018 r., sygn. akt [...],

1. odrzuca zażalenie;

2. przyznaje r.pr. A. M. od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...]. wynagrodzenie w kwocie 540 zł (pięćset czterdzieści złotych), w tym należny podatek VAT, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącej z urzędu w postępowaniu zażaleniowym.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 6 marca 2018 r. Sąd Apelacyjny w [...]. odrzucił skargę powódki D.S. o wznowienie postępowania zakończonego wyrokiem tego Sądu z dnia 15 marca 2017 r., w sprawie o sygn. akt [...], oceniając, że skarga nie została oparta na ustawowej podstawie wznowienia, gdyż powołane przez skarżącą podstawy w rzeczywistości nie zachodzą.

W uzasadnieniu tego rozstrzygnięcia wskazano, że nie można podzielić poglądu skarżącej o braku możliwości działania w niniejszej sprawie ze względu na brak ustanowienia dla niej pełnomocnika z urzędu w postępowaniu przed Sądem I instancji. Odmowa ustanowienia pełnomocnika z urzędu może stanowić podstawę wznowienia z art. 401 pkt 2 k.p.c. jedynie wówczas, gdy zachodziły przesłanki do ustanowienia pełnomocnika, a w tej sprawie takie podstawy na tym etapie postępowania nie zachodziły. Skarżąca swój wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu motywowała nie tyle potrzebą jego ustanowienia ze względu na swoją nieporadność, czy brak znajomości przepisów prawa, ale udziałem konkretnej osoby jako pełnomocnika strony przeciwnej. Skarżąca brała aktywny udział w postępowaniu, podejmowała czynności procesowe i składała liczne pisma procesowe. Dopiero w postępowaniu apelacyjnym Sąd drugiej instancji, biorąc pod uwagę problemy skarżącej ze sformułowaniem zarzutów apelacyjnych, ustanowił dla niej pełnomocnika z urzędu. Ponadto, Sąd Apelacyjny wskazał, że z urzędu jest mu wiadome, iż skarżąca w licznych postępowaniach sądowych prowadzonych z jej inicjatywy wyraża niezadowolenie z działań ustanowionych dla niej pełnomocników z urzędu, podejmując kroki w celu ich zmiany. Doskonale zatem orientuje się w zasadach dotyczących tej kwestii, w tym także ma świadomość możliwości wypowiedzenia pełnomocnictwa pełnomocnikowi z urzędu.

Sąd Apelacyjny stwierdził również, że przytoczone przez skarżącą okoliczności nie wskazują na istnienie podstawy przewidzianej art. 403 § 2 k.p.c., gdyż nie sposób uznać, aby ujawnienie przez skarżącą wywiadu z pozwanym, w którym stwierdził on, że wszelkie próby destabilizowania środowiska pacjentów zostały stłumione w zarodku, można traktować jako „nowe okoliczności” w rozumieniu omawianego przepisu, w szczególności mając na uwadze możliwość wpływu tej okoliczności na wynik postępowania.

Odnosząc się do trzeciej przesłanki restytucyjnej wskazanej przez skarżącą w postaci powzięcia informacji, które powinny były skutkować wyłączeniem SSA S. J. od rozpoznania sprawy, Sąd Apelacyjny wskazał, że na podstawie art. 401 pkt 1 k.p.c. nie można żądać wznowienia postępowania z powodu nieważności, jeżeli w składzie sądu orzekał sędzia, który mógł być wyłączony na własne żądanie lub na wniosek strony (art. 49 k.p.c.), ale nie był wyłączony z mocy samej ustawy (art. 48 k.p.c.). Na tę podstawę jednak nie można się powoływać, jeżeli strona przed zakończeniem sprawy mogła domagać się wyłączenia, a skarżąca w dniu 22 września 2016 r. złożyła wniosek o wyłączenie sędziów Sądu Apelacyjnego, w tym również S. J., który złożył oświadczenie o braku występowania przesłanek do wyłączenia. Postanowieniem z dnia 28 grudnia 2016 r. Sąd Apelacyjny wyłączył od rozpoznania sprawy SSA E. U. i SSA A. S., oddalając wniosek skarżącej o wyłączenie pozostałych sędziów.

W dniu 3 lutego 2020 r. skarżąca, reprezentowana przez pełnomocnika z urzędu, złożyła zażalenie na postanowienie z dnia 6 marca 2018 r., wnosząc o jego uchylenie w całości i przyznanie kosztów zastępstwa procesowego z urzędu według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należy wskazać, że zażalenie w niniejszej sprawie zostało wniesione po dniu 7 listopada 2019 r., tj. po dniu wejścia w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.; dalej jako: „ustawa z 2019 r.”). Zgodnie z art. 9 ust. 4 *a contrario* ustawy z 2019 r. do rozpoznania przedmiotowego zażalenia mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu nadanym tą ustawą (zob. postanowienia SN: z dnia 19 grudnia 2019 r., V CZ 90/19, niepubl. i z dnia 27 maja 2020 r., III CZ 10/20, niepubl.). Zgodnie z art. 394¹ § 1 i 1¹ k.p.c., w brzmieniu nadanym ustawą z 2019 r., zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną, postanowienie sądu drugiej lub pierwszej instancji odrzucające skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia bądź w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu

pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem tego sądu nie należy do żadnej z tych kategorii. Przesądza to, że na takie postanowienie w obecnym stanie prawnym zażalenie do Sądu Najwyższego nie przysługuje (zob. także postanowienia SN: z dnia 27 maja 2020 r., III CZ 13/20, niepubl. i V CZ 17/20, niepubl.). Ten nowy stan prawny jest rezultatem uchylecia - na mocy ustawy z 2019 r. - przepisu art. 394¹ § 2 k.p.c. W stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie ustawy z 2019 r. właśnie ten przepis - w sprawach, w których przysługiwała skarga kasacyjna - był podstawą dopuszczalności zażalenia do Sądu Najwyższego na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę o wznowienie postępowania zakończonych wyrokiem tego sądu, gdyż takie postanowienie było kwalifikowane jako postanowienie kończące postępowanie w sprawie w rozumieniu tego przepisu (zob. postanowienia SN: z dnia 14 listopada 2006 r., II CZ 85/06, niepubl., z dnia 20 czerwca 2008 r., IV CZ 36/08, niepubl., z dnia 4 lipca 2008 r., I CZ 139/07, OSNC-ZD 2009, nr A, poz. 18).

Nie można pominąć, że skarżącej został ustanowiony pełnomocnik z urzędu już na etapie postępowania apelacyjnego. W toku postępowania skarżąca informowała o wypowiedzeniu pełnomocnictwa r. pr. B. A. i wniosła o wyznaczenie innego pełnomocnika (k. 116). Sąd Apelacyjny w [...]. zwrócił się do OIRP w [...]. o wskazanie osoby pełnomocnika z urzędu w miejsce r. pr. B. A. (k. 119). Wyznaczony przez OIRP kolejny pełnomocnik z urzędu, r. pr. T. W., złożył w dniu 15 października 2019 r. pismo informujące o wypowiedzeniu mu pełnomocnictwa przez powódkę (k. 129). Następny zaś wyznaczony przez OIRP pełnomocnik z urzędu złożył wniosek o zwolnienie go z obowiązku zastępowania skarżącej, z uwagi na fakt pozostawania przez nią w sporze z r. pr. M. P., byłym partnerem, a obecnym współpracownikiem kancelarii „P.” co - w jego ocenie - rodzi oczywisty konflikt interesów i powoduje utratę zaufania pomiędzy pełnomocnikiem a skarżącą, co samo w sobie stanowi ważną przyczynę, o której mowa w art. 118 § 3 k.p.c. (k. 140-140v). Ostatecznie, postanowieniem z dnia 9 grudnia 2019 r. Sąd Apelacyjny

zwolnił r. pr. K. G. z obowiązku zastępowania skarżącej, zobowiązując jednocześnie OIRP do wyznaczenia innego radcy prawnego (k. 143-143v).

Wnoszącej zażalenie, r. pr. A. M., jako kolejnemu pełnomocnikowi z urzędu, wyznaczonemu przez OIRP w dniu 20 grudnia 2019 r. (k. 148), skutecznie doręczono odpis kwestionowanego postanowienia w dniu 27 stycznia 2020 r. (EPO k. 151). Zażalenie wniosła ona w dniu 3 lutego 2020 r., a więc w tygodniowym terminie, licząc od tego doręczenia. Trzeba mieć jednak na względzie, że to z przyczyn leżących po stronie skarżącej nie doszło do wniesienia zażalenia przed dniem 7 listopada 2019 r., a więc gdy było ono dopuszczalne. W przepisach przewidziano sytuacje wpływu wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia - zgodnie bowiem z art. 124 § 2 zd. 1 k.p.c. w razie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego na wniosek zgłoszony przed upływem terminu do wniesienia zażalenia, dla którego sporządzenia ustawa wymaga zastępstwa prawnego przez adwokata lub radcę prawnego, sąd doręcza ustanowionemu adwokatowi lub radcy prawnemu odpis postanowienia z urzędu, a termin do wniesienia zażalenia na postanowienie biegnie od dnia jego doręczenia pełnomocnikowi. Podobna regulacja została zawarta w art. 124 § 3 k.p.c. - w odniesieniu do skargi kasacyjnej (zob. np. postanowienie SN z dnia 26 kwietnia 2001 r., II CZ 146/00, OSNC 2001, nr 12, poz. 180). Chodzi tu jednak wyłącznie o sytuacje, w których strona - w terminie otwartym do wniesienia środka zaskarżenia - wniosła o ustanowienie pełnomocnika z urzędu z uwagi na tzw. przymus adwokacko-radcowski, nie mając tzw. zdolności postulacyjnej (art. 87¹ k.p.c.).

W orzecznictwie wskazano, że fakt, iż doszło do zmiany osoby pełnomocnika z urzędu przez wyznaczenie przez ORA innego adwokata do reprezentowania wnioskodawcy nie wpływa na modyfikację początku biegu terminu do wniesienia skargi kasacyjnej wobec braku ku temu podstaw w art. 124 § 3 k.p.c. (postanowienie SN z dnia 19 maja 2016 r., IV CZ 28/16, niepubl.). Należy bowiem odróżnić wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu od wniosku o zwolnienie go od obowiązku zastępowania strony w procesie (art. 118 ust. 3 k.p.c.). W niniejszej sprawie skarżąca, której ustanowiono pełnomocnika z urzędu, „wypowiadała” pełnomocnictwo kolejnym pełnomocnikom wyznaczanym przez OIRP, w wyniku czego byli oni zwalniani z obowiązku reprezentowania skarżącej.

Innymi słowy, gdyby nie zachowanie skarżącej, zażalenie na postanowienie z dnia 6 marca 2018 r. mogłoby zostać wniesione w terminie, przed wejściem w życie ustawy z 2019 r. Artykuł 124 § 2 k.p.c. ma zastosowanie jedynie w wypadku złożenia przez stronę wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu w terminie otwartym do wniesienia zażalenia, nie dotyczy natomiast sytuacji, w której stronie ustanowiono pełnomocnika z urzędu i dochodzi do zmiany osoby pełnomocnika w wyniku zwolnienia dotychczasowego pełnomocnika przez sąd i wyznaczenia nowego pełnomocnika przez OIRP lub ORA. Zmiana osoby pełnomocnika z urzędu nie wpływa zatem na bieg terminu do wniesienia zażalenia na postanowienie podlegające zaskarżeniu do Sądu Najwyższego, tym bardziej, jeżeli do takiej zmiany dochodzi z przyczyn obciążających stronę, której ustanowiono pełnomocnika z urzędu. W konsekwencji, zmiana osoby pełnomocnika z urzędu nie modyfikuje zasady wynikającej z art. 9 ust. 4 ustawy z 2019 r., co oznacza, że jeżeli w opisanej sytuacji doszło do wniesienia przedmiotowego zażalenia po wejściu w życie nowelizacji, to zażalenie to należało uznać za niedopuszczalne.

Niezależnie od powyższego można wskazać, że zażalenie i tak nie zasługiwałoby na uwzględnienie.

W orzecznictwie za utrwalone należy uznać stanowisko, że skarga o wznowienie postępowania nie jest oparta na ustawowej podstawie, a co za tym idzie - podlega odrzuceniu (art. 410 § 1 k.p.c.), także wtedy, gdy skarżący wprawdzie przywoła jedną z wymienionych w Kodeksie postępowania cywilnego podstaw wznowienia postępowania, jednakże już z treści skargi wynika, że w rzeczywistości podstawa ta nie zachodzi w danej sprawie (zob. postanowienia SN: z dnia 15 czerwca 2005 r., IV CZ 50/05, niepubl., z dnia 24 stycznia 2007 r., III CZ 1/07, niepubl., z dnia 29 listopada 2012 r., II CZ 132/12, niepubl., z dnia 26 lutego 2015 r., III CZ 5/15, OSNC-ZD 2016, nr C, poz. 42, z dnia 9 września 2016 r., V CZ 51/16, niepubl.).

Skarżąca powołała się na podstawy wznowienia postępowania przewidziane w art. 401 pkt 1 i 2 i art. 403 § 2 k.p.c., jednak argumentacja przedstawiona w skardze nie uzasadniała twierdzenia, że podstawy te faktycznie wystąpiły, a zaskarżone postanowienie było błędne.

Zgodnie z art. 401 pkt 2 k.p.c. można żądać wznowienia postępowania z powodu nieważności, jeżeli strona nie była należycie reprezentowana, bądź jeżeli wskutek naruszenia przepisów prawa była pozbawiona możliwości działania. Z ustaleń poczynionych przez Sąd Apelacyjny wynikało, że skarżąca brała aktywny udział w postępowaniu, podejmowała czynności procesowe oraz składała liczne pisma procesowe. Dopiero w postępowaniu apelacyjnym Sąd drugiej instancji, biorąc pod uwagę problemy skarżącej ze sformułowaniem zarzutów apelacyjnych, ustanowił dla niej pełnomocnika z urzędu. Skoro skarżąca przez cały tok postępowania brała aktywny udział w czynnościach procesowych i korzystała z przysługujących jej uprawnień, dokonując samodzielnie czynności (w tym - jak wskazano - „wypowiadała” pełnomocnictwo kolejnym pełnomocnikom z urzędu), to fakt nieuwzględnienia jej wcześniejszych wniosków o ustanowienie pełnomocnika z urzędu nie przesądza o tym, że została pozbawiona możliwości działania. Sąd Apelacyjny trafnie uznał, że wyrażane niezadowolenie z działań ustanowionych dla niej pełnomocników z urzędu i podejmowane kroki w celu ich zmiany świadczyły o tym, iż jej działanie nie miało charakteru nieporadnego, co więcej - wskazywałoby na to, że udzielenie jej takiej pomocy nie było potrzebne.

Nie wystąpiła również powołana przez skarżącą podstawa wznowienia przewidziana w art. 403 § 2 k.p.c. Należy przypomnieć, że tę podstawę mogą usprawiedliwiać jedynie okoliczności w poprzednim postępowaniu w ogóle nieujawnione i wówczas nieujawnialne. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że ta podstawa skargi nie zachodzi, jeżeli w poprzednim postępowaniu istniała obiektywna możliwość powołania się na okoliczności faktyczne lub środki dowodowe, a zaniechanie strony w tym przedmiocie było następstwem jej opieszałości, zaniedbań, zapomnienia bądź błędnej oceny potrzeby powołania (zob. m.in. postanowienia SN: z dnia 15 maja 1968 r., I CO 1/68, OSNCP 1969, nr 2, poz. 36, z dnia 10 lutego 1999 r., II CKN 807/98, niepubl., z dnia 17 stycznia 2001 r., IV CKN 151 5/00, niepubl., z dnia 12 lutego 2004 r., V CZ 158/03, niepubl., z dnia 4 marca 2005 r., III CZ 134/04, niepubl., z dnia 7 listopada 2019 r., III CZ 38/19, niepubl.). Nie jest zatem nowym dowodem w rozumieniu tego przepisu dowód, z którego strona mogła skorzystać przy dołożeniu należytej staranności (zob. postanowienie SN z dnia 19 lutego 2009 r.,

II CZ 16/09, niepubl.). Sąd Apelacyjny prawidłowo uznał, że nie sposób uznać, aby ujawnienie przez skarżącą „wywiadu” z pozwanym, w którym stwierdził on, iż wszelkie próby destabilizowania środowiska pacjentów zostały stłumione w zarodku, może być traktowane jako „nowe okoliczności” w rozumieniu omawianego przepisu, w szczególności mając na uwadze możliwość wpływu tej okoliczności na wynik postępowania. Skarżąca nawet nie wskazała, z jakiego powodu wcześniej nie powołała się na te okoliczności, ani też jakie znaczenie mogłyby one mieć dla rozstrzygnięcia sprawy.

Całkowicie niezasadne było także powołanie się przez skarżącą na konieczność wyłączenia SSA S. J. od rozpoznania sprawy. Nie chodziło o jego wyłączenie na podstawie ustawy (art. 48 k.c.), ale na podstawie art. 49 k.p.c., a po drugie, taki wniosek był rozpatrywany. Na podstawie z art. 401 pkt 1 k.p.c. nie można się powoływać, jeżeli strona przed zakończeniem sprawy mogła domagać się wyłączenia.

Wbrew zatem zarzutom skarżącej, Sąd Apelacyjny w uprawniony sposób stwierdził, że przytoczone w skardze podstawy wznowienia w rzeczywistości nie wystąpiły.

Nie można także podzielić poglądu skarżącej, że Sąd Apelacyjny arbitralnie ustalił datę, w której skarżąca dowiedziała się o sentencji wyroku. Należy zaznaczyć, że skarga o wznowienie podlegała odrzuceniu już na tej podstawie, że został przekroczony termin przewidziany w art. 407 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem skargę o wznowienie wnosi się w terminie trzymiesięcznym, a termin liczy się od dnia, w którym strona dowiedziała się o podstawie wznowienia, a gdy podstawą jest pozbawienie możliwości działania lub brak należytej reprezentacji - od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona, jej organ lub jej przedstawiciel ustawowy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że ten termin biegnie od „dowiedzenia się o wyroku”, a nie od „dowiedzenia się o treści wyroku”. Wystarczające jest zatem, aby strona dowiedziała się o wydaniu wyroku, nie jest natomiast konieczne, aby dowiedziała się o jego treści, a tym bardziej - o treści jego uzasadnienia (zob. np. postanowienia SN: z dnia 15 października 2014 r., V CZ 66/14, niepubl. i z dnia 24 sierpnia 2017 r., III CZ 21/17, niepubl.). Sąd Apelacyjny wskazał, że skarżąca dowiedziała

się o wyroku w dniu 21 marca 2017 r., gdy przeglądała akta w czytelni, tymczasem skarga o wznowienie została złożona dopiero w dniu 22 czerwca 2017 r., a więc już po terminie wynikającym z art. 407 § 1 k.p.c. W zażaleniu nie wskazano przekonujących argumentów mogących uzasadniać przyjęcie odmiennej oceny tej okoliczności. Trafnie zatem Sąd Apelacyjny przyjął, że skarga o wznowienie podlegała odrzuceniu jako wniesiona po terminie.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w punkcie 1 sentencji.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej skarżącej z urzędu w postępowaniu zażaleniowym Sąd Najwyższy orzekł na podstawie § 14 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 16 ust. 2 pkt 2 w zw. z § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 68), z uwzględnieniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 kwietnia 2020 r. (SK 66/19, Dz.U. z 2020 r., poz. 769), a więc przy uwzględnieniu § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 265 ze zm.). Analiza statusu adwokatów i radców prawnych oraz ich roli w postępowaniu, w którym występują jako podmioty powołane i zobowiązane do zastępstwa prawnego, prowadzi do uznania, że różnicowanie ich wynagrodzenia, tj. obniżenie pełnomocnikom z urzędu wynagrodzenia, które otrzymaliby, gdyby występowali w sprawie jako pełnomocnicy z wyboru, nie ma konstytucyjnego uzasadnienia.